

УДК 74.01/.09

Шандренко О.М.

Київський національний
університет культури і мистецтв

ЕТНОМИСТЕЦТВО ЯК ДЖЕРЕЛО МОДИФІКАЦІЇ ПРОЕКТНИХ СТРАТЕГІЙ ФОРМОТВОРЕННЯ В ДИЗАЙНІ ОДЯГУ

Шандренко О.М. Етномистецтво як джерело модифікації проектних стратегій формотворення в дизайні одягу. Очевидні процеси глобалізації актуалізують питання, пов'язані з усвідомленням національної ідентичності. В роботі досліджено етномистецтво як джерело модифікацій проектної стратегії формотворення в дизайні одягу. Для вирішення завдання дослідження використано такі методи: компаративістський, етнографічний, морфологічний, семиотичний, психоаналітичний, конструктивний (структурний), а також, конфекційний, типологічний та художньо-естетичний аналізи. Запропоновано основні методи та принципи формотворчих стратегій дизайну одягу в контексті етномистецтва. В результаті дослідження визначено наступні стратегії формотворення: культурно-естетичні; структурно-будівні; художньо-образні; ментально-ейдетичні; полістилічно-формотворчі. Представлені результати є значущими, адже саме етномистецтво абсорбує та несе крізь буття тисячоліть глибинні коди, що проявляються як засади проектних стратегій і парадигм.

Ключові слова: етномистецтво, одяг, дизайн одягу, формотворення, проектна стратегія.

Шандренко О.Н. Этноискусство как источник модификации проектных стратегий формообразования в дизайне одежды. Очевидные процессы глобализации актуализируют вопросы, связанные с осознанием национальной идентичности. В работе исследовано этноискусство как источник модификаций проектной стратегии формообразования в дизайне одежды. Для решения задач исследования использованы следующие методы: компаративистский, этнографический, морфологический, семиотический, психоаналитический, конструктивный (структурный), а также конфекционный, типологический и художественно-эстетический анализы. Предложены основные методы и принципы формообразующих стратегий дизайна одежды в контексте этноискусства. Результаты исследования определяют следующие стратегии формообразования: культурно-эстетические; структурно-строительные; художественно-образные; ментально-ейдетические; полистилистически-формообразующие. Настоящие результаты

являются значимыми, ведь именно этноискусство абсорбирует и несет сквозь бытие тысячелетий глубинные коды, которые проявляются как основы проектных стратегий и парадигм.

Ключевые слова: этноискусство, одежда, дизайн одежды, формообразования, проектная стратегия.

Shandrenko Olga. Ethnoart as a source of modification of shaping project strategies in fashion design. Background. Globalization processes actualize the questions connected with awareness of national identity. **Objectives.** The task of this research is to define the ethnoart as a source of shaping project strategy in fashion design. **Methods.** This article outlines a number of scientific methods used to answer the main task, such as comparative methods, ethnographic and morphological methods, semiotics method, psychoanalytic method, constructive (structural), typological and aesthetical methods. **Results.** These results are important at identification of the form-shaping project strategies in fashion design. The results of research offer such strategies of form-shaping: as cultural-esthetic; constructional; art-figurative; mentally-eidetic; and polystylistic-form shaping. **Conclusions.** These results are significant, after all ethnoart absorbs and bears the deep codes which are shown as bases of project strategies and paradigms through lives of the millennia.

Keywords: ethno art, cloth, fashion design, form-building.

Постановка проблеми. Стрімка еволюція інформаційно-комунікативних технологій (радіо, телебачення, Інтернет) стирає кордони між країнами, містами, континентами. Відбувається переосмислення просторових, географічних, територіальних меж, що призводить до змін у соціальній та культурній сфері. Загострюються питання не лише економічного, політичного, а й, передусім, культурного та національного характеру. Умови глобалізації викликають ряд проблем, пов'язаних з ідентифікацією національної культури.

Глобальна мережа Інтернет уніфікує національні, регіональні, особистісні відмінності, що робить людину-транслятора інформації індіферентною до образного контексту інформаційного впливу. Проте, людина як соціальна істота завжди прагне бути приналежною до комунікативного простору, і тому, широкої популярності набувають соціальні мережеві спільноти, інтернет-клани тощо, де кожен бажаючий може приєднатися до інформаційного повідомлення незалежно від власного географічного, соціального, економічного становища. Погоджуючись, приймаючи умови вступу до віртуальної групи чи спільноти, учасник комунікації підтримує запропоновані правила та норми поведінки у віртуальному просторі. Очевидні процеси глобалізації та віртуалізації актуалізують питання пов'язані з усвідомленням національної ідентичності.

Проблема національної свідомості стає гострою проблемою науковців різних галузей знань. Особливо тонко цю ситуацію відчувають художни-

ки, митці, дизайнери. Відомі слова Максима Рильського — «без минулого не має майбутнього» — стають для більшості митців джерелом пробудження та натхнення. Нині національне пробудження є актуальним у світі сучасних мистецьких практик, що здійснюється у таких проявах, як фольклорні фестивалі, образотворче мистецтво, предмети побуту. Головною характерною рисою проявлення етнічного в мистецтві стають національні мотиви, елементи, національна символіка, колористика, пластика та ін. Слово «*етнос*» походить від грец. *ethnos* — народ, група, плем'я. Ми розглядаємо етномистецтво (народне мистецтво) як сукупність творчих процесів людини, пов'язаних із освоєнням (пізнанням) світу (космосу), направлених на створення творів мистецтва із збереженням устрою, традицій, ладу певного народу, нації. За М. Петровим, надбання народу зберігаються й проявляються в етнічному мистецтві, яке є певною генетичною потребою збереження соціокоду для подальшого його існування [12]. Це набуття народу є скарб, який несе в собі космологічні витoki парадигмальних формотворчих настанов.

Одним із проявів національного в культурі, що пронизує різні сфери життя людини, є етномистецтво. У контексті національного існують музичне, образотворче, декоративне мистецтво, архітектурне середовище, одяг (костюм) та ін. Предметом нашого дослідження є одяг як найближче культурне середовище (оточення) тіла людини, яке першим представляє й позиціонує людину в соціумі, здійснює комунікацію із зовнішнім світом. Зовнішній вигляд людини, її одяг, залишаються одним із найважливіших візуальних інструментів комунікації людини в інтеграційному просторі культури. Дизайн одягу як художньо-проектна діяльність направлена на створення одягу, що відповідає вимогам та потребам споживача, займає в етномистецтві вагоме місце та потребує свого означення. В дизайні одягу є комплекс (сукупність) художньо-образних та конструктивних складових, направлених на відображення (втління) творчого задуму дизайнера одягу, який визначається як формотворення.

Зв'язок з науковими чи практичними завданнями. В культурі, на тлі глобалізаційних процесів, сучасні мистецькі практики актуалізують та проблематизують розуміння етномистецтва, в контексті дизайну одягу. Дана наукова робота направлена на виявлення і систематизацію формотворчих стратегій щодо проектної діяльності дизайнера одягу, в контексті етномистецтва.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Сучасні дослідження принципів формотворення в дизайні свідчать про актуальність та множинність наукових методів в сучасній культурі. Загальні принципи або методи формотворення в дизайні досліджено в роботах Дж. К. Джонса (1982) [3], В. Глазичева (1970) [3], С. Михайлова та Л. Кулевої (2002) [10], Ю. Легенького (2003, 2008) [8; 9],

Т. Бистрової (2007) [2], Ч. Дженкса (1985), Є. Заєва-Бурдонської, С. Курасова (2008), Т. Федорової (2011), І. Прокоп'євої (2012), та ін. Принципи формотворення в костюмі розглянуто Т. Козловою (1960), Ф. Пармоном (1989), О. Даниловою (2006) та ін. Глибокий аналіз відмінностей та особливостей форм національного костюма в історичному контексті зроблений в роботах Г. Стельмашук (1988), Т. Кари-Васильєвої (1993), М. Мерцалової (1993), Н. Калашнікової (2002), В. Вардугіна (2001), В. Доде (2006) та ін.

Проте, питання формотворення в дизайні одягу в контексті етномистецтва залишаються мало означеними. Існують поодинокі дослідження зосереджені на проявах національного в сучасному дизайні одягу: в контексті конструктивних та технологічних особливостей в роботах Т. Козлової (1988), Ф. Пармона (1994), К. Тимочко, С. Кулешова (2014), А. Москвіна (2014), та ін. В роботах О. Данилової (2006) розглянуто проблеми використання етнічної орнаментики в сучасному дизайні одягу. Узагальненого аналізу формотворчих стратегій в дизайні одягу в контексті етномистецтва здійснено не було.

Мета статті. Метою цієї роботи є визначення етномистецтва як джерела виникнення проектної стратегії формотворення в дизайні одягу. Для визначення формотворчих стратегій варто означити, за рахунок чого здійснюється формотворення одягу.

Виклад основного матеріалу. Одяг як певне покриття тіла (в даному випадку тіла людини), має ряд основних функцій: утилітарну, комунікативну (знакову), естетичну. Одяг, як і костюм, є соціокультурним явищем та певною формою комунікації, яка інтегрує соціальні, психологічні, економічні, культурні, художні, регіональні, національні ознаки. «Костюм» (від франц. *costume*, та від італ. *costume* — звичай) відрізняється від «одягу» тим, що має більш означену форму застосування. Так, костюм більш характеризує призначення, темпальність, соціальність, онтологічність одягу. В роботі Ю. Легенького «Метаісторія костюма» [8] автор зауважує, що костюм завжди потребує існування людини. Він можливий лише тоді, коли є той, хто його одягає. Тому, одягаючи костюм, людина одночасно приміряє сукупність історичних, культурних, соціальних, економічних маркерів, що свідчать про його власника.

Прийнято вважати, що дизайн одягу включає ряд етапів (складові, стадії) створення одягу: генерація ідеї (визначення завдання та мети проектування); передпроектний аналіз (збір, аналіз творчого джерела та вивчення існуючих аналогів в дизайні); визначення проектної стратегії (пошук формотворчих, образотворчих, художніх, креативних рішень); візуалізація проектної стратегії (графічна презентація ідеї моделі одягу (колекції)); розробка аналогу моделі в матеріалі (конфекційне, конструктивне, технологічне рішення); презентація завершеного художнього образу.

Сучасна дослідниця А. Затулій в роботі «Робота теоретичних концепцій формотворення авангардного костюма в системі дизайнерського проектування» [7] пропонує досліджувати костюм не лише як мистецький, етнографічний чи історичний факт, а як сукупність соціальних, гуманітарних, психологічних, семіотичних знань. Дослідниця намагається визначити «мову» яка б дозволяла «прочитувати» форми авангардного костюма, з позиції семіотики, вільних асоціацій та психоаналізу. Автор пропонує розглядати костюм в контексті двох напрямків, як універсальні мультикультурні тенденції — з однієї сторони, та тенденції етноцентризму — з іншої. «Мультикультуралізм в костюмі проявляється в асиміляції різноманітних елементів етнічних костюмів в єдиний простір при моделюванні, — зауважує А. Затулій, що підсилює в костюмі естетичний, знаковий, соціальний показник [7: 4]». Заявлений підхід до вивчення авангардного костюма пропонується автором за класифікацією соціоструктурної спільності носіїв костюма відповідно до підходу його створення: як «нового» — Т. Кензо, Р. Кавакубо, Х. Чалаян та ін.; трансформації існуючих праобразів — К. Лагерфельд, В. Вествуд, Д. Гальяно та ін. У свою чергу, Т. Бистрова зазначає, що проектування має складність багатогранного процесу, який не має чітких уподобань на певні засоби виразності, тому вони часто підмінюють один одного [2].

У цьому дослідженні постає питання визначення, як на етапі формотворення одягу, на рівні проектних стратегій у контексті етномистецтва, коли споживач ще не визначений, відбувається формотворення в костюмі? Для досягнення поставленої мети та вирішення завдання дослідження було використано такі методи: компаративістський, етнографічного аналізу, морфологічного аналізу, семіотичного аналізу, психоаналітичного, конструктивного (структурного), конфекційного аналізу, типологічного та художньо-естетичного. *Компаративістський* метод дозволяє виявити, визначити та порівняти характерні особливості прояву та відображення періодизації одягу в соціокультурному просторі. *Етнографічний* виявляє національні, етнічні характеристики та традиції етномистецтва на даній території. Вплив географічного кліматичного положення країни на формоутворення. *Морфологічний* аналіз дозволяє розглядати форму як сукупність елементів, знаків, форм, атрибутів, а потім зводити до іншого трактування та застосування. *Семіотичний* аналіз виявляє знакову та означаючу сутність кольорів, елементів костюма, орнаменту. *Психоаналітичний* визначає характерні прояви ментальності та темпераменту національності. *Конструктивний (структурний)* аналіз виявляє основні та характерні принципи конструктивно-будівного, структурного устрою всесвіту, архітектури, одягу. Виявлення домінування зовнішньої та внутрішньої структуризації формотворчих принципів. Метод *конфекційного* аналізу виявляє характеристики та властивості ма-

теріалів, їх використання та застосування. *Художньо-естетичний* аналіз визначає художні принципи узгодження пластики, форм, кольорів, композиції, декору, аксесуарів, фактур, текстур одягу.

Мистецтво презентує форму та образ світу. Питання світоглядної адекватності формоутворення одягу широко висвітлено в роботі Ю. Легенького «Дизайн одягу» [9: 6–22]. Автор розглядає одяг як планетарний феномен, який оточує тіло людини, є мембраною і плівкою, які зливаються з тілом і пов'язують людину з Землею, Небом, Богом... Ю. Легенький визначає аналоги форм одягу («укриття», «оточення», «чаша») як планетарне явище, вбачаючи в одязі аналоги антропоморфізму, зооморфізму, теоморфізму [9: 7]. Таке бачення глибинних настанов формотворення сягає давніх міфів і розуміння Всесвіту, і тіла людини як найвеличнішого храму (образу Всесвіту), що ототожнюється в одязі у світоглядних настановах цивілізації (Земля, Небо, Бог). Звертаючись до етномистецтва, як до джерела модифікації проектних стратегій формотворення в дизайні одягу, ми торкаємось етнореалій, які несуть в собі ідентифікацію нації, народу. Етномистецтво — надбання нації, народу, що матеріалізуються у предметному світі в різних творах мистецтва. Дизайнер одягу, кутюр'є, досліджуючи традиції, побут, культуру, декоративно-прикладне мистецтво, визначає сукупність тих етнореалій (ознак), які стають носієм глибинного соціокоду. Чим глибше відбувається розуміння сутності буття, розуміння етносу, тим більш наближеним стає одяг до людини.

Дослідження базується на візуально представлених творчих роботах всесвітньовідомих Будинків моди та кутюр'є: Basso & Brooke (власник бразилець за походженням); Missoni (власники бренду — італійці); Emilio Pucci (італієць за походженням); John Galliano (іспанець за походженням); Issey Miyake (японець за походженням); Lanvin (французенка за походженням) та ін. Відповідно до проведеного аналізу візуального матеріалу виявлено *основні проектні стратегії формотворення*, що використовуються в дизайні одягу при створенні сучасних колекцій одягу за мотивами (з елементами, на основі) етномистецтва:

1. *Культурно-естетична проектна стратегія*: а) реконструктивне формотворення (костюми для театру, кіно, сценічний одяг, музейні експозиції). При даному створенні одягу використовуються якомога більше засобів і технік, притаманних конкретному історичному періоду; б) трансформативне формотворення (сучасні трансформації національного одягу — сценічні костюми для хореографічних колективів, фольклорних фестивалів). При такому завданні проектного рішення, як правило, використовуються конструктивні й декоративні елементи формотворення, що трансформуються крізь призму сучасності, зберігаючи яскраво виражені етнічні ознаки в костюмі.

2. *Структурно-будівна проектна стратегія*: виявлення внутрішньої та зовнішньої структури,

що лежить в основі конструктивної будови, пластики форми. Цей принцип побудови зацентований на виявленні тектонічних особливостей форми. Форма розглядається не лише як зовнішня проекція (силует), а особлива увага приділяється принципу та взаємодії тектонічних (осьових) структур. Такий принцип може ще носити назву морфологічного.

Направляючими тектонічного формотворення можуть бути: конструктивні принципи побудови одягу, декоративні та оздоблювальні елементи, принципи з'єднання та кріплення та ін.).

Важливу структурно-будівну роль в формотворенні одягу відіграє пластика форми. Пластика форми одягу проявляється як волевиявлення дизайнера через зовнішню форму як жестуальність, що набуває певного семіотичного наповнення.

3. *Художньо-образна проектна стратегія:* формотворення в даному випадку визначається як образотворення з використанням художньо-естетичних методів. Домінують художні, естетичні, композиційні принципи побудови форми костюма (колір, декорування, тканини, орнаменти, аксесуари та ін.). В даному виборі формотворення дизайнер апелює до художньо-образних, асоціативних принципів, принципу аналогій та цитат, асоціацій, синтезу образотворчих технік та технологій.

4. *Ментальна ейдетика як проектна стратегія* (проявлення характеру нації, свідомості, стилю мислення). Даний принцип формотворення зосереджується на характерних художніх ознаках, що проявляють національне, ментальне сприйняття та бачення світобудови. Проявлення родового імені, соціокоду здійснюється в межах форми, кольору, оздобленні, манері та правилах носіння того чи іншого елемента костюма. Психоемоційний стан нації проявляється в характерному формотворчому здійсненні та стає ідентифікатором національного темпераменту.

5. *Полістилічне формотворення* визначається поєднанням різних принципів та стратегій формотворення з використанням синтезу та кореляції.

Висновки. В сучасних умовах глобалізації важливим є збереження неповторного колориту власного народу, адже саме етномистецтво здатне зберегти та проявити родову сутність нації, духовність та неповторність. Тому етномистецтво виступає як важливий чинник вираження національного усвідомлення, глибинного пласту морально-етичних, художньо-естетичних принципів та філософського світобачення.

Таким чином, визначення основних принципів проектних стратегій надає можливість проектанту більш чітко обґрунтувати домінування формотворчої концепції при створенні колекції моделей одягу або одиничних виробів на основі етномистецтва. Застосувати дані принципів при аналізі існуючих форм в костюмі, визначаючи домінування проектних стратегій, з урахуванням національних особливостей кожного народу. Етномистецтво проявляється в усталеності ладу соціуму. Воно абсорбує та несе

крізь буття тисячоліть глибинні коди, що проявляються як засади проектних стратегій і парадигм. На кожному новому етапі звернення до культурного прошарку ми завжди переосмислюємо це набуття, і тому, воно завжди залишається актуальним і цікавим у контексті сьогоденних проблем. Лише звернення до етнотрадицій дозволяє побачити, як кожна культура будує свій власний космос, устрій, лад.

Отже, **подальше дослідження** формотворчих стратегій у дизайні одягу як проявлення національного спонукає до глибшого розуміння одягу, як світобудови та власної сутності. Формотворення варто розглядати як підсвідому проекцію (комунікацію) досвіду родового буття, що дозволяє «вийти» на архетипи, які є формотворчими визначеннями.

Література:

1. Афанасьєва Н.В. Анализ образного решения костюма в различные исторические периоды (на материале фотографий, журнальной графики и чертежных конструкций) // Известия Самарского научного центра Российской академии наук. — Самара, 2009. — № 4 (4), — с. 1059–1063.
2. Быстрова Т.Ю. Философские проблемы творчества в искусстве и дизайне: учеб. пособие / Т.Ю. Быстрова. — Екатеринбург: УГТУ-УПИ, 2007. — 159 с.
3. Глазычев В.Г. О дизайне. / В.Г. Глазычев. — М.: Искусство, 1970. — с. 191.
4. Джонс Дж. К. Методы проектирования [Текст] / Дж. К. Джонс; пер. с англ. Т. Бурмистова, И. Фридбена — [2-е изд. доп.] — М.: Мир, 1986. — с. 326.
5. Доде З.В. Костюм как текст / З.В. Доде // Язык и текст в пространстве культуры. Научно-методический семинар «Textus». Вып. 9. СПб., Ставрополь. — 2003. — С. 27-35.
6. Завертан А.В. Разработка информационной системы графических примитивов для исследования геометрических особенностей формы костюма [Электронный ресурс] / А.В. Завертан, О.Н. Данилова, Т.А. Зайцева // Фундаментальные исследования. — 2013. — № 11 (часть 6). — стр. 1127–1131 — Режим доступа: www.rae.ru/fs/?section=content&op=show_article&article_id=10002529 (дата обращения: 29.05.2014). — Название с экрана.
7. Затулий А.И. Разработка теоретических концепций формообразования авангардного костюма в системе дизайнерского проектирования: автореферат дис. ... доктора технических наук: 17.00.06 / Затулий Альбина Игоревна; [место защиты: Моск. гос. текст. ун-т им. А.Н. Косыгина]. — Москва, 2007. — 36 с.
8. Легенький Ю.Г. Метастория костюма / Ю.Г. Легенький. — К.: НМАУ ім. П.І. Чайковського, 2003. — 248 с.
9. Легенький Ю. Дизайн одягу: посібник / Юрій Легенький. — Київ: КНУКІМ, 2008. — 374 с.
10. Михайлов С., Кулеева Л. Основы дизайна / С. Михайлов, Л. Кулеева. — М., 2002. — 240 с.
11. Москвин А.Ю. Методология практического применения исторического кроя в проектировании современной одежды [Текст] / А.Ю. Москвин, М.А. Москвина // Молодой ученый. — 2014. — № 6. — С. 198–203.
12. Пармон Ф.М. Русский народный костюм как художественно-конструкторский источник творчества: монография. — М.: Легпромбытиздат. 1994. — 272 с.: ил.
13. Петров М.К. Язык. Знак. Культура. / Михаил Константинович Петров; вступ. стат. С.С. Неретиной. — [изд. 2-е, стереотипное]. — М.: Едиториал УРССР, 2004 — 328 с.
14. Тимочко К.Р. Этнодизайнерская компонента в художественном проектировании формы современной женской легкой одежды [Текст] / К.Р. Тимочко, С.Г. Кулешова // Молодой ученый. — 2014. — № 2. — С. 193–199.